

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th September, 2025

MUZEYLARNING ILMIY-TADQIQOT VA EKSPONATLAR JAMG'ARMASI

Lutfiyev Orif Kamariddinovich

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti

1-kurs tayanch doktoranti

Annotatsiya:

O'zbekistonning barcha muzeylarida millionlab maftunkor va qiziqarli eksponatlar ko'rgazmaga qo'yilgan bo'lib, ular orasida qadimiy sivilizatsiyalardan to hozirgi kungacha bo'lgan davrlarga oid jahonga mashhur va qimmatli san'at durdonalari ko'p, shuningdek, yuzlab, millionlab eksponatlar mamlakatimizdagi barcha muzeylar jamg'armalarida saqlanmoqda, ular har bir tarix bilimdoni uchun katta qiziqish uyg'otadi va yaqin kelajakda ularning ko'pchiligi ommaga taqdim etilishi kutilmoqda.

Kalit so'zlar: tarix, ekologiya, tabiat, tabiiy fanlar, san'at, o'lkashunoslik, geologic, arxeologik, transport, texnik, harbiy, ilmiy, adabiy, memorial, badiiy.

Abstract:

All museums of Uzbekistan exhibit millions of fascinating and interesting exhibits, including many world-famous and valuable masterpieces of art from ancient civilizations to the present day, as well as hundreds of millions of exhibits stored in the collections of all museums in our country, which are of great interest to every history buff, and many of them are expected to be presented to the public in the near future.

Key words: history, ecology, nature, natural sciences, art, local history, geological, archaeological, transport, technical, military, scientific, literary, memorial, art galleries, museums of settlements, house museums and open-air museums.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th September, 2025

O'zbekistonda noyob san'at asarlari, shuningdek, me'morchilik mo'jizalari bo'lgan muzey eksponatlarining nihoyatda keng assortimenti mavjud bo'lib, ularning qiymatini baholash juda qiyin. O'zbekiston muzeylarida barcha davrlarning badiiy xazinalari va qadimiy yodgorliklariga to'la qadimiy ustalarning asarlari aks ettirilgan ko'plab stendlar, bebaho eksponatlar to'plamlari, ularning hayoti, tarixi san'ati, shuningdek, O'rta Osiyo hududida yashab, ham mintaqaga, ham butun dunyo tarixida iz qoldirgan buyuk zotlarning mehnati va faoliyati mamlakatning boy va jonli tarixiy o'tmishidan dalolat beradi¹.

Xususan, 90-yillarda hozirgi tushunchamizdagi kompyuterlar yaratilishi bilan muzey sohasida ma'lumot tizimini shakllantirish, axborotni to'laqonli yetkazish imkoniyatlari kengaydi. Ayniqsa, muzey mutaxassislari kompyuterni egallashi va yagona tarmoqning vujudga kelishi muzey jamg'armalarini hujjatlashtirishda ko'pgina qulayliklarni yaratdi. Jumladan, eksponatlarning tasviri raqamli fotokamera² orqali bevosita kompyuterga kiritilmoqda. Ularning tahlili va boshqa ma'lumotlar esa ilova qilinib, zaruriyat tug'ilganida mutaxassislar tomonidan qo'shimchalar va tuzatishlar kiritiladi. Bu muzey ishida doimiy harakatda bo'lgan katalog va kartotekaning sifati keskin yaxshilanishini ta'minladi. Internet tarmog'ining kirib kelishi mazkur jarayonni xalqaro miqyosda faollashtirib yubordi. Hozir undagi «Muzeylar», «Madaniyat» bo'limlariga kirib dunyoning xohlagan muzeyi bo'ylab «sayr» qilish, muzeylar haqida umumiy ma'lumotlardan tashqari, jamg'arma eksponatlari, yangiliklar, maxsus tadbirlar va ilmiy anjumanlar haqida, soha mutaxassis-xodimlar manzili, ularning internetdagi elektron pochталari va boshqa ma'lumotlarni olish mumkin. AQShdagi AMIKO konsorsiumi tarqatgan ma'lumotga qaraganda, Internet tarmog'ida ikki yarim milliondan ortiq muzey eksponatlarining suratlari aks ettirilgan kartoteka tizimi mavjud. O'zbekiston muzeylari ham internetda o'zlarining saytlarini yaratish ustida ish olib bormoqdalar. Respublikamiz muzeylarida bu sohadagi ishlar asta-sekin olib borilmoqda. Ma'lumki, muzeyning asosiy vazifasi yig'ish, saqlash va namoyish etishdan iborat. Bugungi kunda muzeylar zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llash orqali o'zlariga tegishli eksponatlarning saqlanishini ta'minlashlari mumkin. Chunki, aniq

¹ https://uz.wikipedia.org/wiki/O%CA%BBzbekistondagi_muzeylar.05.09.2025.

² Kuryazova D. O'zbekistonda muzey ishi tarixi. -T.: San'at.2010. -B. 9.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th September, 2025

hisobga olish muzey boyliklarini but saqlash va ularga egalik qilish huquqini kafolatlaydi. Hozirgi kunda tarixchi, san'atshunos, muzeyshunos tadqiqotchilar va ijtimoiy sohaning boshqa vakillari muzey boyliklarini to'laqonli ilmiy o'rganishda ayrim muammolarga duch kelmoqdalar. Avvalo, yirik muzeylarimizda joriy etilgan tartib-qoidalar chetdan kelgan mutaxassis-olim va muzey ma'muriyati o'rtasida aksar hollarda kelishmovchilik va ba'zan qarshiliklarga olib kelmoqda. Amaliyotda shunday hodisalar kuzatilmoqdaki, o'zi xizmat qilayotgan ilmiy muassasaning rasmiy yo'llanma xati bilan murojaat qilgan tadqiqotchiga bo'limlardagi kartoteka bilan tanishishga ruxsat beriladi, xolos; ayrim muzeylar esa pulli xizmat turini taklif qilmoqdalar. Xorij mamlakatlaridan kelgan tadqiqotchilarning tijorat nashrlari uchun bunday xizmat turi maqsadga muvofiq bo'lishi mumkin. Lekin respublikaning ilmiy muassasalaridagi xodimlar madaniy boyliklarimizni hech qanday to'siqsiz o'rganishlariga sharoit yaratilishi lozim. Chunki, birinchidan, ularga bu kabi izlanishlar uchun davlat byudjetidan qo'shimcha mablag' ajratilmaydi. Ikkinchidan, bunday tadqiqotlar respublikamiz ilmiy, ma'naviy-madaniy taraqqiyotini, jumladan, o'sha muzeylar manfaatini ko'zlab amalga oshiriladi. Yuqoridagi muammo sababli O'zbekistondagi muzeylar jamg'armai eksponatlarining 70 foizi o'zining fundamental tadqiqotini kutib yotibdi. Kutubxonalaridagi mavjud nashrlar esa ko'pi bilan ularning 10 foizini yoritadi, xolos. Holbuki, hozirgi paytda dunyoda muzey ishi juda ilgarilab ketganining guvohi bo'lmoqdamiz. Jahondagi deyarli barcha zabardast muzeylar internet tarmog'i orqali tinimsiz chiqishlar qilib, o'z saytlarini muntazam yangi axborotlar bilan to'ldirib borishyapti. Birgina Rossiya amaliyotini kuzatadigan bo'lsak, u yerda muzeylar faoliyati bilan shug'ullanuvchi qator uyushma va markazlar faoliyat ko'rsatmoqda. Hozirgi kunda boshqa ilmiy-tadqiqot muassasalarida bo'lgani kabi, respublika muzeylarida aynan nashr masalasi katta moliyaviy muammolarga duch kelmoqda.

Hozirgi vaqtda respublikamizda tarixiy yodgorliklarni ta'mirlash, tiklash va qisman qayta qurish oldida turgan eng muhim va dolzarb vazifalardan biridir. Shunga qaramay, yuqorida ko'rsatilgan ishlar juda sekinlik bilan olib borilmoqda. Bunga sabab ta'mirlash uchun kerak bo'lgan hujjatlarni tez tayyor bo'lmasligi, kadrlar yetishmasligi, binolarning ta'mirlash nusxalarini olish faqat qo'l uslubida olib

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th September, 2025

borilishi, tarixiy yodgorliklarni cho'kishini va deformatsiyasini vaqtida aniqlab tegishli choralar ko'rilmaligi, qolaversa bu masalalarni yechish uchun shu yo'nalish bo'yicha ishlaydigan hokimiyatlarda, respublikada bir butun sistema yo'qligidir. Boshqa chet mamlakatlardagi kabi bizda ham yuqorida ko'rsatilgan masalarni hal etish mumkin. Yangi zamonaviy geologiya, geofizika, mexanika, geodeziya, fotogrammetriy, fandagi yutuqlaridan foydalangan holda ushbu masalalarni hal etish mumkin. Yangi zamonaviy geodezik va fotogrammetrik asbob uskunalarini qo'llash, olingan natijalarni EHM larda bajarish va ta'mirlash uchun kerakli bo'lgan hujjat va nusxalarni avtomatik tarzda qo'l uslubisiz olish hozirda ayni muddaodir. Bu esa, yechilishi kerak bo'lgan masalalarni tez, mukammal, sifatli va unumli qilib bajarishga olib keladi, ish sur'atini hozirgiga nisbatan 30-40 marta oshiradi, ishni bajarish vaqtini esa 45-50 martaga kamaytirgan.

Yevropa va Amerikaning muzey, kutubxona va arxivlari mazkur muammoni yana o'sha Internet tarmog'idan keng foydalanish orqali hal qilishga intilmoqdalar. Masalan, nemis mutaxassislari 2001-yil 19-22 iyun kunlari Myunxenda bo'lib o'tgan IV Xalqaro «Muzey ishi, komplektlashtirish, ta'mirlash va ko'rgazmalar uchun texnologiya» mavzuidagi ixtisoslashgan ko'rgazma materiallarini maxsus saytda e'lon qilishdi³. Rossiya muzeyshunoslari «Muzei buduxego: informatsionne texnologii i kulturnoe nasledie» nomli maqolalar majmuining bir qismini va boshqa nashrlarni Internet tarmog'ida yoritdilar. Ulardan ayrimlari rus tilida muzeylarimizning boshqa xorijiy tillarni bilmaydigan mutaxassislari uchun qulaylik yaratadi. Yuqoridagilardan kelib chiqib, davlatimizda muzeylarni qo'llab-quvvatlash respublika «O'zbekmuzey» jamg'armasi qoshida muzeylar uchun elektron dasturlar yaratuvchi mutaxassislardan iborat maxsus markaz tashkil etish kun tartibidagi dolzarb masala, deb hisoblaymiz⁴. Chunki, aynan shunday markaz orqali O'zbekiston muzeylarida ma'lumot tarqatish va saytlar yaratishning yagona tizimini joriy qilish mumkin. Yirik muzeylarimiz xorijiy sarmoyalarni jalb qilgan holda xalqaro standartlar negizida elektron axborot majmuini yaratishlari mumkin. Lekin bunda muzeylarda ma'lumotlar to'plashning turlicha uslub va ko'rinishlari

³ Bekmurodov M. Rashidova M. Muzeyshunoslik – T.: Voris Ali, 2007. –B.97.

⁴ <https://staff.tiame.uz/storage/users/425/books/ui5rRzYqgaHdwB6CngKZ1EtZIUJi3Gp5t7iPkYdv.pdf>. 05.09.2025.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th September, 2025

hosil bo‘lib, ayrim chalkashliklarni keltirib chiqarishi ehtimoldan xoli emas. Shuni hisobga olgan holda respublikaning turli yo‘nalishdagi 80 dan ortiq muzeyda saytlar, hisobga olish va kartotekaning yagona andozasi tayyorlansa, bu keyinchalik respublika muzey jamg‘armasining yagona katalogini nashr qilishda juda asqotgan bo‘lard. Xullas, boshqa madaniy muassasalar qatorida muzeylarimizning ham elektron nashrlari bilan dunyo ma'lumotlar oqimiga qo‘yilishlarini tabiiy hol va zamon talabi deb qabul qilmog‘imiz lozim. Zero ma'lumot tarqatish bilan muzey o‘zini jamiyatda reklama qilishi, tomoshabinlarni ko‘paytirishi va horijiy hamkasblar bilan tez va qulay aloqa o‘rnatishi mumkin. Elektron axborot tarqatish vositalari tizimini joriy etish muzeylarimiz boyligini keng omma, xususan, yoshlar orasida targ‘ib qilishda ham o‘zining ijobiy rolini o‘ynaydi. Xalqaro Tinchlik yili nishonlangan yilda Samarqand shahrida Xalqaro tinchlik va birdamlik muzeyi ochilgan bo‘lib, «Xalq muzeyi» nomi berilgan. O‘ziga xos axborot – aloqa markazi vazifasini bajaruvchi bu muzey 22 ko‘plab ta'limiy dasturlar, xalqaro loyihalar va badiiy ko‘rgazmalar o‘tkazib turish bilan birga doimiy ekspozitsiyasiga ham ega. “Muzey bisotida barcha qit'alardan keltirilgan yigirma mingdan ko‘proq eksponat-plakatlar, rasm, gobelen, bayroq, vimpel, kitob, nishonlar, videofilm, audiokasseta, kompakt-disklar va boshqa ko‘plab ashyolar mavjud. Ular orasiga Nagasakida atom bombasi portlashi natijasida erib ketgan uy tomi cherepitsasining parchasi, Stalingrad janggohlari, Osvensim, Xirosimadagi Tinchlik bog‘i to‘prog‘i solingan kapsulalar, Berlin devori bo‘lagi, yo‘q qilingan «Pershing-2» Amerika yadro raketalarining soati, astronaut R.Furrerning «Chellenjer» kemasida o‘zi bilan parvozga olib chiqqan sovg‘asi qo‘yilgan; tug‘ma nogiron bo‘lgan fransuz rassomi Denis Legrining go‘zallik va hayotga muhabbat ruhi bilan chizgan rasmlari hayratga soladi, ekspozitsiyada bolalarning ham ko‘plab tasviriy asarlari qo‘yilgan”⁵ .

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/O%CA%BBzbekistondagi_muzeylar.05.09.2025.
2. Kuryazova D. O‘zbekistonda muzey ishi tarixi. -T.: San`at.2010. –B. 9.
3. Bekmurodov M. Rashidova M. Muzeyshunoslik – T.: Voris Ali, 2007. –B.97.

⁵ O‘ljayeva Sh Muzeyshunoslik (o‘quv qo‘llanma). -T.: 2002. –B. 78.

E CONF SERIES

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th September, 2025

4. <https://staff.tiame.uz/storage/users/425/books/ui5rRzYqgaHdwB6CngKZ1EtZlUJi3Gp5t7iPkYdv.pdf>. 05.09.2025.
5. O`ljayeva Sh Muzeyshunoslik (o`quv qo`llanma). -T.: 2002. –B. 78.